

REALIZEM NA SLOVENSKEM (1849-1899)

Njegov začetek postavljamo okoli leta 1850, konec pa okoli 1900. Romantika se v slovenski književnosti konča z revolucijo leta 1848, ko se spremenijo razmere za razvoj slovenske družbe, kulture in literature. V novih razmerah postane romantična smer neustrezna. Začetek novega obdobja lahko zaznamujemo tudi z letom 1849, ko umre Prešeren, ki je utemeljil slovensko pesniško romantiko.

Glavna značilnost časa je počasno izginevanje značilnih romantičnih potez v vsebini in obliki literarnih del. Kljub temu se nekatere teh značilnosti ohranjajo skoraj do konca 19. stoletja, obenem pa se počasi začnejo uveljavljati težnje, ki jih povezujemo s pojmom realizma v književnosti. Zaradi tega prepletanja se dá obdobje opisati z različnimi pomenskimi zvezami. Nekateri so v njegovi književni usmeritvi govorili kot o romantičnem realizmu, kar pomeni mešanico romantičnih in realističnih značilnosti, drugi pa so uporabljali izraz poetični realizem – poetičnost pomeni v tej zvezi ostanek romantičnega čustvovanja, ki se že povezuje s smislom za stvarnost, ta pa je značilen za realizem. Če se ne odločimo za nobeno od teh označitev, lahko obdobju rečemo med romantiko in realizmom. To pomeni, da se slovenska književnost v letih od 1848 do 1899 počasi približuje realizmu, ga doseže proti koncu stoletja, na začetku pa nadaljuje še romantiko in tudi pozneje ohranja v sebi marsikatero romantično značilnost.

Najstarejši med slovenskimi realisti, ki so se rodili okoli leta 1830, so bili:

- pripovednik Janez Trdina
- pesnik Matija Valjavec
- pesnik, pripovednik, dramatik, kritik ter jezikoslovec Fran Levstik.

Okoli leta 1835 so se rodili nekoliko mlajši pesniki ali pisatelji, od katerih pripada večina t.i. »vajevcem« (po dijaškem listu Vaje, v katerem so najprej sodelovali). Sem spadata pripovednika Fran Erjavec in Janez Mencinger.

Umetniško najpomembnejša osebnost te generacije je pesnik in pripovednik Simon Jenko, najbolj vsestranska in v svojem času vplivna oseba pa pesnik, pripovednik, dramatik in esejist Josip Stritar. Sredi 40. let sta bila rojena pesnik Simon Gregorčič in pripovednik ter dramatik Josip Jurčič.

Po letu 1850 so se rodili predvsem trije pomembni pisci - pripovednika Ivan Tavčar in Janko Kersnik ter pesnik Anton Aškerc.

V obdobju med romantiko in realizmom je prišlo do prvega razmaha krajše pripovedne proze, nastanka romana, širšega razcveta lirske poezije, prvih izvirnih poskusov v komediji in tragediji, novega razmaha epske poezije, pa tudi do prvih pomembnejših, javno uveljavljenih del književne kritike in esejistike.

V tem obdobju so še vedno močno zastopane predvsem domoljubna, refleksivna in ljubezenska lirika. Od romanskih oblik se ohranja samo še sonet, sicer pa prevladuje preprosta spevna štirivrstičnica romantične lirske pesmi. V pripovednem pesništvu sta v ospredju balada in romanca, ep in romantična povest v verzih pa se skoraj ne pojavljata več. Pripovedništvo v prozi je zastopano s črtico, feljtonom, novelo, povestjo in romanom. Najbolj priljubljena je povest, ki je preprosta, moralno poučna in zabavna.

Dramatika je manj razvita. Prevladuje ljudska veseloigra za vzgojno in zabavno nalogo, brez večje literarne vrednosti. Levstik in Jurčič skušata ustvariti zvrst zgodovinske tragedije.